

2013

Bones Pràctiques Docents
Metodologies Actives a l'Aula

PROMOCIÓ DE LA SALUT VISUAL A LES ESCOLES

PDI responsable de la bona pràctica
Marta Fransoy Bel

Membres de l'equip
que l'ha desenvolupat i aplicat
Montse Augé i Serra

Titulació o titulacions en què
s'ha realitzat la bona pràctica, i nivell (1r curs, ...)

Diploma en Òptica i Optometria - 3r curs

Grau en Òptica i Optometria – 3r i 4rt cursos

Màster en Optometria i Ciències de la Visió - 2n curs (pla antic) i 1r curs (pla actual)

Assignatura o assignatures
i tipologia (obligatòria, optativa, ...)

Psicologia en Optometria Clínica –
Optativa

Educació per a la Salut: Model Bio-
psico-social – Optativa

Implicacions Optomètriques en els
Trastorns Psicològics i d'Aprenentatge
- Optativa

Procediments d'Optometria
Neurocognitiva per a l'Èxit Escolar -
Optativa

Àmbit de coneixement UPC

Ciències Aplicades

Ciències i Tecnologies de la Salut

Alumnat implicat i grups

182 estudiants

(grups de teoria i de pràctiques; 10 treballs de final de grau
i 13 treballs de final de màster basats en aquesta pràctica)

Trajectòria/recorregut

7 anys acadèmics

(2007-2008 a 2013-2014)

Resum

La bona pràctica és una proposta d'aprenentatge-servei, una metodologia activa que uneix el compromís social amb l'aprenentatge de coneixements, habilitats, actituds i valors, una pedagogia per aprendre a ser competent i ser útil als altres.

La pràctica ha estat dissenyada per satisfer dos propòsits principals: d'una banda, la importància de detectar dificultats visuals que poden interferir en l'aprenentatge durant l'escolarització i, per tant, conduir al fracàs escolar, i de l'altra, la necessitat dels estudiants de la Facultat d'Òptica i Optometria de Terrassa d'aprendre en entorns reals per poder convertir els seus coneixements en acció i transferir-los a la seva professió.

Les escoles són un entorn d'aprenentatge adequat per a l'aspirant a optometrista, que el connecta amb la realitat i amb el potencial social i de servei de la seva professió. Per realitzar la pràctica ens desplaçem a les escoles a realitzar avaluacions de cribatge visual als nens d'educació primària i secundària. Amb el servei que oferim estem cobrint aquesta àrea de la salut.

La projecció futura d'aquesta activitat-servei és arribar a desenvolupar el Pla de Salut Visual a les escoles, conjuntament amb el Col·legi Oficial d'Òptics Optometristes de Catalunya per presentar-lo a la Generalitat de Catalunya.

Paraules clau

Aprenentatge-servei

Prevenió visual
primària

Optometria
comportamental

Presentació

- La missió de la PRÀCTICA DE PROMOCIÓ DE LA SALUT VISUAL A LES ESCOLES és comprometre amb la seva professió els estudiants de la Facultat d'Òptica i Optometria de Terrassa perquè esdevinguin agents de servei a la societat i motors de canvi social. La nostra eina de treball és la prevenció de la salut visual a les aules. Els alumnes de les nostres assignatures realitzen cribratges visuals a les escoles de primària i secundària (i eventualment en algun institut) del Vallès Occidental i Barcelona. Comptem amb el suport de l'Ajuntament de Terrassa.

A la FOOT actualment s'imparteix el grau en Òptica i Optometria i el màster en Optometria i Ciències de la Visió. Tant els alumnes de grau com els de màster han estat participant en la pràctica de promoció de la salut visual a les escoles, realitzant cribratges visuals a les aules en dues modalitats, o bé en cursar una assignatura optativa o en fer el treball de fi de grau i/o de màster. A partir de la realització dels cribratges visuals, els estudiants realitzen dos tipus de projectes acadèmics, segons la naturalesa i el nivell de l'assignatura de què formen part:

GRAU. Assignatura: Educació per a la Salut Visual, model Bio-Psico-Social

La PRÀCTICA principal és la presentació i defensa oral d'un treball de grup sobre PREVENCIÓ PRIMÀRIA EN SALUT VISUAL, que es fa amb les dades recollides a partir de la participació activa en els cribratges visuals i que consisteix a dissenyar una presentació educativa per conscienciar l'escola de la importància de la visió en el rendiment acadèmic. També s'elaboren els informes que s'entreguen a les famílies amb els resultats de les avaluacions visuals i s'alerta de la necessitat de fer un examen visual complet quan cal.

MÀSTER (MOCV60). Assignatura: Procediments d'Optometria Neurocognitiva per a l'Èxit Escolar

El treball PRÀCTIC bàsic en aquesta assignatura és la presentació i defensa oral d'un treball de grup sobre un DISSENY PRELIMINAR D'ESTUDI CLÍNIC relacionant les habilitats visuals amb el rendiment de l'aprenentatge. Consisteix a avaluar les habilitats visuals d'un nen o una nena entre 6 i 14 anys amb problemes d'aprenentatge, problemes d'atenció i/o concentració, o que presenti un trastorn psicològic que afecti l'aprenentatge (problema de lateralitat, TDAH o dislèxia). Amb les dades recollides es planteja el diagnòstic diferencial i les pautes de tractament proposades. Els cribratges visuals a les escoles són una bona base per detectar nens com a pacients potencials que tenen dificultats de rendiment en l'aprenentatge, d'atenció o de concentració.

Actualment, per la rellevància de l'impacte del fracàs escolar en la societat, ens trobem amb un fort augment de la demanda dels estudiants que volen acollir-se a aquest projecte, de manera que conjuntament amb la Direcció del centre caldrà estudiar un mecanisme per sistematitzar-la com una oferta estable, a la qual no només es pugui accedir cursant una assignatura optativa o fent un TFG o un TFM.

- La innovació que aporten les pràctiques que proposem respecte del que tradicionalment s'ha fet a la FOOT és que totes les assignatures del grau en Òptica i Optometria (GOO) que realitzen pràctiques amb pacients reals es desenvolupen al Centre Universitari de la Visió, la clínica de salut visual de la UPC. Els estudiants, doncs, tenen la possibilitat d'atendre pacients reals i de fer cribratges visuals a nens en un entorn clínic controlat, sempre que hi hagi un conveni signat amb l'Escola, que es desplaça al CUV. El format de pràctica de CRIBRATGE VISUAL *IN SITU* comporta molts avantatges, com per exemple:

- A la pràctica, facilita enormement arribar a àmplies poblacions de nens en edat escolar, que a més no han de fer desplaçaments, cosa que millora la predisposició de les escoles a col·laborar.
- Conceptualment, la millora és força significativa, ja que avaluem el sistema visual del nen en el seu entorn habitual d'aprenentatge i per tant la informació que obtenim sobre el seu rendiment i l'ergonomia del seu espai és molt més realista.
- El benefici per a l'estudiant o estudianta també és molt important, ja que comença a haver-se d'espavilar i treballar de manera competent en un entorn real, amb interlocutors que són mestres i amb pacients que són nens, de manera que les habilitats comunicatives que han après a les assignatures poden posar-les en pràctica i observar-ne directament els resultats, amb les conseqüències evidents i ineludibles: es fomenta una gran responsabilitat professional i vocació de servei.

Planificació de la bona pràctica i descripció de les activitats que s'han dut a terme

- El projecte que presentem l'equip docent format per les professores Marta Fransoy Bel i Montse Augé Serra, l'estem desenvolupant a la Facultat d'Òptica i Optometria de Terrassa (<http://www.foot.upc.edu/>) des del curs 2007-2008. Per realitzar les accions de prevenció de la salut visual a les escoles, el curs 2006-2007 vam començar a establir vincles amb escoles de Terrassa i el Vallès Occidental per facilitar els desplaçaments dels estudiants. Amb el temps, hem anat creant una xarxa d'escoles que s'ha ampliat al Barcelonès i, ocasionalment, a altres zones de Catalunya: des del Baix Llobregat fins a l'Alt Penedès. L'Ajuntament de Terrassa, a través de la Regidoria de la Societat del Coneixement, en el marc del conveni signat entre la Universitat i l'Ajuntament des de l'any 2009, ens està donant suport amb una subvenció que ens permet cobrir els desplaçaments i l'amortització, manteniment i/o renovació dels instruments que ens emportem per fer les revisions visuals a les escoles. Amb el suport de la Fundació Jaume Bofill en

aquesta setena convocatòria d'ajuts per la realització de projectes d'aprenentatge-servei, podem considerar que aquesta és una PRÀCTICA ben consolidada.

Els centres amb els quals mantenim contacte són, per ordre cronològic en què vam començar a col·laborar-hi, els següents:

CURS	CENTRE EDUCATIU	POBLACIÓ	CICLE EDUCATIU
2006-2007	Escola Vedruna	Terrassa	Segon cicle de primària.
2007-2008	El Llimoner	Barcelona	Preescolar.
	Escola Príncep de Viana	Barcelona Sant Andreu	Primer i segon cicle de primària.
	Escola Immaculada Concepció	Barcelona	Primer cicle de primària.
	Antoni Ubach i Soler	Terrassa	Primer i segon cicle de primària.
2008-2009	El Cim	Terrassa	Primer cicle de primària.
	Camp Joliu	L'Arboç	Primer cicle
	Escola Príncep de Viana	Barcelona Sant Andreu	Primer i segon cicle de primària
2009-2010	El Cim	Terrassa	Primer i segon cicle de primària.
	Avantis	Sant Boi de Llobregat	Preescolar.
	Escola Príncep de Viana	Barcelona Sant Andreu	Primer i segon cicle de primària.
2010-2011	El Cim	Terrassa	Primer i segon cicle primària.
	Escola Príncep de Viana	Barcelona Sant Andreu	Primer i segon cicle de primària.
2011-2012	El Cim	Terrassa	Primer i segon cicle primària.
	Escola Príncep de Viana	Barcelona Sant Andreu	Primer i segon cicle de primària.
	Can Jofresa	Terrassa	1er i 2on ESO
2012-2013	El Cim	Terrassa	Primer i segon cicle de primària.
	Escola Príncep de Viana	Barcelona Sant Andreu	Primer i segon cicle de primària.
2013-2014 1er TRIM.	El Cim	Terrassa	Primer i segon cicle primària.
	Cultura Pràctica	Terrassa	Primer i segon cicle primària.
	Roser Capdevila	Terrassa	Primer i segon cicle primària.

Avaluació i resultats

- El resultat que més ens omple de satisfacció és l'elevat grau d'entrega a la professió que es desperta en alguns estudiants amb vocació de servei. En entrar en contacte amb el món real, fora de les aules i de la mateixa clínica de la Universitat, prenen consciència del paper proactiu que poden desenvolupar com a optometristes en la disminució de la proporció de fracàs escolar que es dona en la nostra societat. Molts, després de cursar l'assignatura, ens han manifestat el seu entusiasme per haver pogut encaminar la seva trajectòria acadèmica i professional. Disposem de les enquestes que hem anat recopilant en cursos successius per reflectir l'adequació de les metodologies actives en el context de l'espai europeu d'educació superior.

A partir dels estudiants que han quedat vinculats a la branca de l'optometria que anomenem Visió i Aprenentatge, hem creat el grup OPTOMETRISTES EN ACCIÓ, en el qual s'inscriuen i participen tots aquells estudiants que, un cop han aprovat l'assignatura o fins i tot que han acabat els estudis de grau, volen mantenir-se en contacte amb nosaltres per col·laborar en accions a les escoles, per reforçar i fer de monitors als companys més joves.

Gràcies a la continuïtat de la PRÀCTICA DE PREVENCIÓ I EDUCACIÓ PER A LA SALUT VISUAL A LES ESCOLES (afavorida notablement pel suport econòmic de l'Ajuntament de Terrassa i la Fundació Jaume Bofill) com a base de les diferents assignatures que impartim, hem pogut iniciar una línia de producció de treballs de fi de màster i de fi de grau, a la qual s'han presentat en total més de 10 treballs els darrers tres cursos.

Com a punt singular, volem destacar la promoció de nous escenaris d'aprenentatge en què l'estudiant (tutoritzat en tot moment) és el protagonista indiscutible, que ha d'aprendre a prendre decisions *in situ* i en temps real per tal que la seva actuació sigui eficaç i resolutiva.

- En les assignatures optatives que impartim en què hem implementat la PRÀCTICA, ensenyem als estudiants a treballar amb el **portafoli o dossier de l'estudiantat**, que fomenta la seva autonomia personal i és la millor manera de recollir les evidències del treball de camp.

Plans de millora contínua

En plantejar les pràctiques de cribratges a les escoles en el context d'una assignatura, seguim un procés de quatre fases:

- **Fase de planificació**

Cada començament de curs ens reunim les professores que formem l'equip de treball per plantejar el cronograma i el pla d'acció a les escoles. Per poder donar resposta a les escoles que ens ho sol·liciten i al mateix temps organitzar la docència de les assignatures, hem de conèixer quants alumnes tenim matriculats i quants volen fer treballs de fi de grau i de fi de màster.

En funció d'aquestes dades decidim les escoles on podrem anar i quins estudiants podran fer el treball sobre quina temàtica concreta (ja que depenem de la població que podrem avaluar).

- **Determinació del calendari**

Com que els estudis a la UPC són quadrimestrals, sempre procurem programar el calendari en **dues etapes**: de setembre a gener i de febrer a juny. Per això en el llistat de centres participants només tenim programat el primer trimestre del curs 2013-2014.

- **Durant el mes de setembre** fem el contacte amb les escoles i tutoritzem els alumnes que fan l treball o ensenyem els procediments optomètrics als estudiants de les assignatures.
- **A meitat d'octubre** comencem a anar a les escoles. Normalment, si s'hi desplacen quatre alumnes, en un matí poden avaluar una classe d'uns vint-i-cinc nens. De vegades és difícil trobar un matí en què els nostres alumnes coincideixin de tenir lliure per desplaçar-se. Però l'experiència ens ha anat

mostrant que ho acabem fent tot. Potser triguem més setmanes, però sempre aconseguim quadrar les disponibilitats entre els alumnes de la FOOT i les escoles col·laboradores.

- **Fase de desenvolupament**

- **D'octubre a meitat-final de novembre** anem a fer els cribratges a les escoles.
- **Durant les vacances de Nadal** (o abans els més previsors) els alumnes redacten els informes per a les famílies (els proporcionem unes plantilles i uns models bastant uniformes que hem dissenyat). Els que fan el treball es dediquen a redactar-lo i a tractar les dades per fer-ne una estadística i arribar a una conclusió que respongui a la hipòtesi que han plantejat.
- **A principi de gener**, els alumnes entreguen la feina feta: a l'escola els informes i a nosaltres la memòria perquè els avaluem. El dossier de l'estudiantat per nosaltres és un substrat molt pràctic perquè cada estudiant tindrà la seva experiència sobre l'assignatura, segons el lloc on vagi a fer els cribratges. Així pot recollir totes les evidències de la feina i reflexionar sobre els procediments utilitzats i sobre l'evolució del seu aprenentatge.
- **A meitat de gener** realitzem les proves escrites d'avaluació. En les nostres assignatures la part pràctica és essencial, així que el pes de l'examen teòric és inferior al 50 %. Es pot dir que l'estudiant o estudianta que ha fet la feina a l'escola de manera consistent i ha sabut evidenciar el seu aprenentatge en el portafoli o dossier ja està madur per realitzar aquesta tasca professionalment. L'avaluació teòrica ens serveix per confirmar que el que declara que ha après ja ho ha integrat en el seu coneixement.

- **Fase de tancament**

L'estudiant o estudianta que ha fet un treball de fi de grau o de màster ha de presentar-lo i defensar-lo davant una comissió de professors seleccionats a l'atzar. L'exposició ha de ser ben clara, perquè els professors no solen ser experts en la matèria. El que ens agrada fer un cop hem acabat tot, presentacions, exàmens..., és reunir-nos amb tots els estudiants per intercanviar impressions i

valorar la feina feta (utilitzem qüestionaris). D'aquesta manera sempre tenim la guia per implementar modificacions durant els cursos següents, basades en l'experiència dels participants en la BONA PRÀCTICA D'APRENTATGE-SERVEI.

Referències

- <https://www.foot.upc.edu>
- <http://cuv.upc.edu/>
- <http://www.aprenentatgeservei.org/>

Acció de promoció de la salut visual a l'escola de Can Jofresa de Terrassa

Alumnes realitzant un cribatge visual per al treball de fi de grau.

Optometristes en Acció

Estudiants que, després d'acabar els estudis, queden vinculats a la FOOT per continuar donant suport a les accions de promoció de la salut visual a les escoles.

Aquest projecte ha rebut

Un ajut de la setena convocatòria del centre promotor d'aprenentatge-servei, la fundació jaume bofill, el 31 d'octubre de 2013.

Per a més informació, podeu consultar:

<http://www.aprenentatgeservei.org/>